

การทำความเข้าใจเบื้องต้น

นวัตกรรมสังคม-ตามกรอบว่าด้วยการประกอบการ (The Entrepreneurship Perspectives)

เรียบเรียงโดย

ดร.สุนทร คุณชัยมั่ง

ผู้อำนวยการ สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย

18 พฤศจิกายน 2566

กรอบคิด

ตามนิยามว่าด้วยนวัตกรรมสังคม ที่หมายถึง นวัตกรรมที่มีจุดมุ่งหมายต่อการแก้ปัญหาสังคมโดยตรง โดยที่ความเป็นนวัตกรรมนั้น เป็นความใหม่ของ “กระบวนการ” (Process) หรือ Means ที่นับรวมตั้งแต่การคิดเริ่มต้น การค้นหาทางแก้ไข การทดสอบ วิจัย และการสรุปเป็นกิจกรรม งาน และ/หรือโครงการ ผลิตภัณฑ์ บริการ กระบวนการทำงาน และรูปร่างของการจัดการองค์กร ฯลฯ ที่จะนำไปสู่การดำเนินงานต่าง ๆ ทั้งในมิติของการสนองต่อการใช้ชีวิตประจำวัน การตลาด การดำเนินธุรกิจ และการแก้ปัญหาของระบบเศรษฐกิจและสังคม จนทำให้สิ่งต่าง ๆ ที่เป็นเป้าหมายของการสนองตอบนั้นได้รับความพอใจที่มากขึ้นกว่าเดิม ได้รับความคุณภาพที่ดีขึ้นกว่าเดิม รวมไปถึงความแล้วเสร็จลุล่วงของการแก้ปัญหา (ซึ่งเป็นความใหม่ของการสร้างผลลัพธ์ต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคม อันเป็นปลายทางของกระบวนการ หรือ Ends

การอธิบายนวัตกรรมสังคมตามกรอบนี้ มีความโดดเด่นมาก มีการพัฒนาเป็นสำนักจัดการความรู้เพื่อการดังกล่าวนี้โดยตรง เรียกว่า Social Innovation School of Entrepreneurship เป็นสำนักทางความคิดที่อิงทฤษฎีว่าด้วยการประกอบการของ Joseph Schumpeter ผู้ที่ให้สมญานามผู้ประกอบการว่าเป็นนวัตกรรม (Choi & Majumdar, 2015) ประเด็นสำคัญของการพิจารณาว่า การประกอบการหรือผู้ประกอบการ เป็นความใหม่หรือเป็นนวัตกรรม ก็เพราะว่า ผู้ประกอบการ (Entrepreneurs) ในที่นี้ มีความแตกต่างโดยสาขาของตำแหน่ง หรือการจัดลำดับของขั้นทางสังคม ที่ต่างไปจากพระ ข้าราชการสำนัก เกษตรกร ช่างฝีมือ และพ่อค้าคนกลาง ไม่ได้พึ่งพารายได้จากภาษีเหมือนข้าราชการสำนัก การบริจาคมเหมือนกับพระ ไม่ได้ใช้ที่ดินและแรงงานเป็นปัจจัยหลักเช่นงานเกษตรกรรม ไม่ได้อิงงานศิลปะแบบความสามารถเฉพาะตัวเหมือนศิลปิน และไม่ใช่ผู้ที่มีเป้าหมายของกิจการแบบสร้างรายได้จากส่วนต่างของราคาจากการค้าขายเหมือนพ่อค้าคนกลาง แต่เป็นผู้สร้างส่วนผสมของการทำงานขึ้นระหว่างการสร้างรายได้จากการดำเนินงานแบบธุรกิจ (การผลิต และการแลกเปลี่ยน) สร้างความสามารถของการผลิตจากการสร้างสรรค์ สร้างความได้เปรียบทางการแข่งขันจากต้นทุน ประสิทธิภาพ และคุณภาพของการตอบสนองตลาดของผลิตภัณฑ์และบริการ ผู้ประกอบการนี้ ได้มีการอธิบายจาก Schumpeter ว่าเป็นผู้ที่สามารถสร้างผลงานได้ทั้งในกิจการขนาดใหญ่หรือเล็ก เก้าหรือเพิ่งเริ่มดำเนินกิจการ และเป็นตัวกลางในการนำพา/นำไปสู่การสร้างงานนวัตกรรม (Innovation) และการสร้างสรรค์เพื่อแทนที่ของเดิมที่ไม่ตอบโจทย์ (Creative destruction) (McCraw, 2007)

กรณีตัวอย่าง

(1) Social Entrepreneurship

Gregory Dees and Beth Battle Anderson (2006) ชี้ว่า “...การประกอบการเพื่อสังคม สร้างเป็นตัวแบบธุรกิจขึ้นเพื่อมุ่งไปสู่การแก้ปัญหาและตอบสนองความจำเป็นของสังคม จากส่วนผสมของการดำเนินงานแบบธุรกิจ และองค์กรไม่แสวงหากำไร” เป็นกิจการที่มุ่งบริการต่อสังคมภายใต้ศักยภาพ ความสามารถ และการยอมรับในความเสี่ยงของการดำเนินงาน กิจการธุรกิจลักษณะนี้เป็นที่สนใจของนักวิชาการ นักปฏิบัติการทางสังคม และนักธุรกิจ รวมทั้งเป็นที่สนใจของการเรียนการสอนในสถาบันการศึกษา (จะเห็นได้จากการปรับปรุงวิชาใน MBA) ในช่วงระหว่างกลางทศวรรษ 1990s-2005)

คำว่า การประกอบการเพื่อสังคม (Social Entrepreneurship) เป็นคำที่ขยายความต่อเนื่องมาจากลำดับความเกี่ยวข้องกับสังคม และบริบทของยุคสมัย จากเจ้าของธุรกิจ (Own Business Entrepreneurs) กับคุณลักษณะของ Entrepreneurs ที่เป็นไปด้วยการประสานความร่วมมือ การรู้จักและรับผิดชอบต่อความเสี่ยงนวัตกรรม และเก็งกำไรจากส่วนต่างของราคา ในขณะที่ Social Entrepreneurship หมายความว่า การประกอบการเป็นธุรกิจที่มีความเกี่ยวข้องกับการแก้ปัญหาสังคมนับรวมอยู่ในการจัดการกำไรของบริษัทด้วย มีความเกี่ยวข้องกับทั้งผู้ประกอบการที่มาจาก NPOs และ Business ยกตัวอย่าง The Homeless Economic Development Fund เป็นกิจการแบบ NPOs ในขณะที่ Alpha Center for Social Entrepreneurs เป็นการจัดการแบบธุรกิจและต่อมาเรียกตัวเองเป็น Social Purpose Business จากคำอธิบายข้างต้น กล่าวได้ว่า การประกอบการเพื่อสังคม เป็นการนำเอา Innovation ไปสร้างปฏิบัติการต่อสังคมด้วยการ Blend วิถีวิทยาต่าง ๆ ที่มีอยู่ของการดำเนินองค์กรและธุรกิจ ทั้งด้าน Philanthropy or Business ไปสร้างคุณค่าต่อการแก้ปัญหาสังคม สร้างกิจการที่ยั่งยืน และมีศักยภาพของตัวเองที่เพียงพอที่จะขยายตัวออกไปได้ (Dee & Anderson, 2006)

การประกอบการเพื่อสังคม เป็นการสร้างความใหม่ด้วยรูปแบบการจัดการองค์กรธุรกิจ การรวบรวมจุดมุ่งหมายเพื่อสังคมรวมเข้าไปในการจัดการกำไร ในขณะเดียวกัน ก็ยืนยันหรือพิสูจน์ผลของการดำเนินงาน ทั้งความสำเร็จของการประกอบการแบบธุรกิจและการรองรับต่อการแก้ปัญหาสังคม อันเป็นผลมาจากการปรับเปลี่ยนการจัดการธุรกิจในแต่ละด้านต่าง ๆ ประกอบด้วย (1) การปรับเปลี่ยนพันธกิจด้วยการสร้างสรรค์และรวมการสร้างคุณค่าต่อสังคม (ไม่เพียงธุรกิจ) (2) การแสวงหาโอกาสใหม่ ๆ เพื่อรองรับต่อพันธกิจอย่างมุ่งมั่นและไม่ลดละ (3) ผนวกรวมกระบวนการตามความต่อเนื่องของนวัตกรรม การปรับตัว และการเรียนรู้ (4) การลงมือทำอย่างปราศจากเงื่อนไขของทรัพยากร และ (5) การแสดงผลลัพธ์จากการสร้างสรรค์และผลการเปลี่ยนแปลงต่อผู้เกี่ยวข้อง (Dee & Anderson, 2006)

(2) Entrepreneurship

ภาวะเศรษฐกิจของ USA ในช่วงปลายทศวรรษ 1980s มีความชะงักงันในหลายด้าน ทั้งอัตราการขยายตัวของเศรษฐกิจและการจ้างงานในระหว่างปี 1972-1982 ต่ำกว่าคู่แข่งชั้นนำสำคัญคือญี่ปุ่นประมาณครึ่งหนึ่ง มีข้อเสนอให้ USA พิจารณาแนวทางการรับมือต่อการเปลี่ยนผ่านเศรษฐกิจแบบระยะยาว ที่รู้จักกันในภาษาวิชาการว่า Kondratieff Wave เพื่อปรับเปลี่ยนกิจกรรมธุรกิจเศรษฐกิจจากแบบอุตสาหกรรมโรงงาน

(Deindustrialization) ไปสู่นอกภาคโรงงาน จากธุรกิจขนาดใหญ่ไปสู่ Small Business และนับรวมเอากิจกรรมประเภทมาจัดระบบเป็นกลุ่มหรืออุตสาหกรรมใหม่ เช่น ยา การศึกษา ภัตตาคารร้านอาหาร ในมิติของการบริหารจัดการก็มีการนำเสนอให้มีการปรับเปลี่ยนการมุ่งเน้นให้ลดการจัดการแบบ Big Business (หรือ Deinstitutionalization) ไปสู่การพัฒนาความรู้ความเข้าใจต่อการสร้างธุรกิจและแนวทางการบริหารจัดการที่เหมาะสมขึ้นใหม่ โดยเรียกข้อเสนอใหม่นั้นว่า การจัดการแบบการประกอบการ หรือ Entrepreneurial Management รวมไปถึงมีการนำเสนอให้นำเอา New Technology มาปรับใช้เป็นยุทธศาสตร์สำคัญในการพัฒนา อันเป็นวิถีทางของการสร้างเศรษฐกิจใหม่ทั้งในด้าน Entrepreneurship and Innovation (Drucker, 1985)

Drucker (1985) เสนอให้ “..ปรับเปลี่ยนการเรียนรู้ของนักบริหารธุรกิจจากคู่มือความสำเร็จในลักษณะเดียวกับ Managing for Results ของ HBS เพราะล้วนแต่เป็น Business X-Ray ของ 10 ปีที่แล้ว มามุ่งเน้นทำความเข้าใจแบบวิเคราะห์ (Diagnosis) ต่อสถานการณ์ที่เป็นปัจจุบันแล้วหาทางออกที่เหมาะสม (ปิด Gap) ด้วยการสร้างเป็น Entrepreneurial Plan หรือให้ความสำคัญต่อการเรียนรู้จากประสบการณ์ที่เป็น Lesson Learned เช่น ประสบการณ์สร้างธุรกิจใหม่ ๆ ของ P&G, Johnson & Johnson, 3M ที่แรกเริ่มด้วยการแยกทีมงานบุกเบิกธุรกิจออกมาจากงานปกติ แล้วพัฒนางานเป็นหน่วยธุรกิจในลักษณะโครงการ จนเลี้ยงตัวเองได้แล้วจึงค่อยจัดตั้งเป็นหน่วยธุรกิจตามโครงสร้าง นอกจากนี้ยังมีตัวอย่างความสำเร็จจากการจัดการธุรกิจใหม่ เช่น ธุรกิจการศึกษาทั้งมหาวิทยาลัยของรัฐและเอกชน สถาบันบริการ (เช่น แร่งงาน โบสถ์ โรงพยาบาล ชุมชนองค์กรการกุศล สมาคมการค้าและสมาคมวิชาชีพ) และหน่วยลงทุนหลักทรัพย์ (Drucker, 1985)

Entrepreneurship ในความหมายข้างต้นนี้ Drucker หมายถึง การประกอบการธุรกิจของ SMEs องค์กรที่ไม่ใช่ธุรกิจแต่มีแขนงธุรกิจที่มีศักยภาพมีโอกาสดำรงอยู่ (มีความพร้อมที่จะสร้างให้เป็นธุรกิจ-เศรษฐกิจ) และหน่วยลงทุนหรือผู้สนใจริเริ่มลงทุน หรือ Startup ซึ่งเป็น New Player ของระบบเศรษฐกิจและสังคม ดังนั้น ในเบื้องต้นนี้ หากเขาเหล่านี้ประสบความสำเร็จ ก็จะมีสถานะเป็นผู้สร้างแขนงเศรษฐกิจขึ้นใหม่ หรือเป็นไปตามที่ Schumpeter เคยเรียกว่า Entrepreneurs as a Innovators

Reference

- Choi, N. & Majumdar, S. (2015). Social Innovation: Towards a Conceptualization” in Majumdar et al. (Ed). Technology and Innovation for Social Change.
- Dee, J. & Anderson, B. (2006). Framing A Theory of Social Entrepreneurship: Building on Two Schools of Practice and Thought. In Research on Social Entrepreneurship: Understanding and Contributing to an Emerging Field, Association for Research on Nonprofit Organizations and Voluntary Action (ARNOVA): 39-66
- Drucker, P. (1985). Innovation and Entrepreneurship Practice and Principles. New York, HarperCollins Publisher Inc.

McCraw, T. (2007). Prophet of Innovation, Joseph Schumpeter and Creative Destruction.
Harvard University Press